

Kalkınma Planları Çerçevesinde Türkiye’de Endüstri Ürünleri Tasarımı Eğitimi

Serkan GÜNEŞ
Gazi Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Fakültesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü

Giriş

Ülkemizde 1960’lı yıllardan itibaren ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın hızlandırılması, politikalar arasında eşgüdüm ve ekonomiye devlet müdahalesinin temini amacıyla Kalkınma Planları hazırlanmış, bu planlar kamu kesimi için emredici, özel kesim için ise yol gösterici olmuştur. İlk uygulanan kalkınma planlarından itibaren ülkenin ekonomik anlamda kalkınması için farklı yaklaşımlar sergilenmiş, son dönem kalkınma planlarında bilgi ekonomisine geçişle beraber teknoloji üretmeye dayalı sanayileşme ön plana çıkmıştır.

1940’lı yıllardan itibaren yeni ürün, hizmet ve üretim metotlarının ekonomik büyümeye olumlu katkısı ve geçici tekeller nedeniyle yarattığı rant, yoğun bir şekilde küresel ekonomik anlayışı etkilemeye başlamış, ancak ilk dönem ulusal kalkınma planlarında yenileşim (*inovasyon*) kavramından ziyade, özellikle Batı Avrupa ve Amerikan ürünlerinin ikamelerinin yurtiçinde üretilmesi

hedeflenmiştir. Tarıma dayalı ekonomi ve yeterli risk sermayesinin olmayışı sanayileşmede yenileşime dayalı bir ilerlemenin önünü tıkamış, 1980’lere kadar temel amaç sanayinin Gayri Safi Milli Hâsıla’daki payını arttırmak, ortalama %7 oranında büyümek, içe dönük bir sanayileşme ile toplam arz içinde ithalat oranı azaltmak olmuştur.

1980’li yıllardan itibaren serbest piyasa ekonomisine geçiş yönündeki adımlar ile beraber ithal ikamecilik terk edilmiş, ihracat hamlesi başlamış, ancak yine bu dönemde yeni ürünlerden ziyade mal kalitesi açısından uluslararası pazardaki standartlar yakalanmaya çalışılmıştır. Özgün ürün tasarlamının ekonomik değeri ancak 2000’li yıllarda anlaşılmaya başlanmış ve bu anlayışın yerleşmesinde özellikle sınaî haklar gibi AB’ye uyum yasaları etkili olmuştur.

50 yıla yakındır süregelen planlı kalkınma döneminde endüstri ürünleri tasarımı eğitimi konusunda ilk bölüm 1970’li

Öz

1960’lı yıllarda planlı kalkınma dönemine giren ülkemizde bugüne kadar dokuz adet kalkınma planı yapılmıştır. Bugün 2007-2013 yıllarını kapsayan 9. Kalkınma Planı yürürlüktedir. Dokuz adet kalkınma planı incelendiğinde özellikle ilk planlarda tasarım alanına ait net bir öngörü bulunmadığı ortaya çıkmakta, ancak, son dönem planlarında ise endüstri ürünleri tasarımının dış pazarlar için artan önemi vurgulanmaktadır. Kalkınma planlarından farklı olarak endüstri ürünleri tasarımı eğitimi ise geçen süre zarfında gelişmiş ve çeşitlenmiş ihtiyaç duyulan iş gücü stokunu yaratmıştır. Ülkemizde endüstri ürünleri tasarımı eğitimi ulusal tasarım politikasından mahrum olarak kurumsallaşmış uzun müddet kaynaklarını endüstride ve toplumda tasarım bilinci oluşmasına harcamıştır. Günümüzde farklı kurumlar oluşturdukları konseyler vasıtasıyla ulusal tasarım politikası yaratmaya çalışmakta ancak bu girişimler ya gerekli devlet desteği görmediğinden ya da eksik temsiliyetten başarılı olamamaktadır. Bu çalışmada kalkınma planları çerçevesinde tasarım endüstri ürünleri tasarımı eğitiminin gelişimi incelenecektir. Çalışma, endüstri ürünleri tasarımı eğitiminin gelişmesi için ihtiyaç duyulan unsurların güncel girişimler bağlamında genel bir değerlendirmesi ile sonuçlanacaktır.

Abstract

In Turkey, planned development period have been pursued since 1960s. Today, Ninth Development Plan with the period of 2007-2013 is to be still in force. An examination on development plans show that preliminary ones haven't prescribed a clear vision on design services. Different form development plans, in the same period, local design education have been developed and diversified and produced needed labor force. In the course of time, local design education institutionalized without a pronounced national design policy and spent its limited resources to the promotion of design. Today several constitutions try to expose a national design policy by their councils, however these attempts cannot succeeded due to lack of state incentives and representation. This study is, firstly, an attempt to examine the development of local design education under development plans. Later, the study will be finalized with a general evaluation of growth potentials in design education as part of contemporary policy attempts.

Anahtar kelimeler:

Endüstri Ürünleri Tasarımı Eğitimi,
Kalkınma Planları, Ulusal Tasarım
Politikası

Keywords:

*Industrial Design Education, Development
Plans, National Design Policy*

yılların başlarında İstanbul’da, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’nde (*Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi*) eğitime başlamış, özellikle 2000’li yıllardan itibaren birçok yeni bölüm açılmış ve açılma aşamasına gelmiştir. Ancak geçen süre zarfında korumacı politikalar ve içe dönük bir sanayileşme nedeniyle, Türkiye endüstrisi bu alana gerekli ilgiyi göstermemiş, tasarım eğitimi ancak içsel bir büyüme göstermiştir ve sayıları binlerle ifade edilebilecek iş gücü yaratmıştır. 2010 verileri ışığında Türkiye’de endüstri ürünleri tasarımı sektörü 197 tasarım şirketi ile yıllık 42 milyon \$ ciroya ulaştığı görülür. (*WIDSİ, 2010*).

2011 yılı itibariyle ülkemizde lisans ve lisansüstü seviyesinde 21 adet endüstri ürünleri tasarımı bölümü eğitim vermektedir. Bununla beraber, aynı isimde 3 adet ön lisans programı bulunmaktadır. Bölüm sayıları özellikle sekizinci ve dokuzuncu kalkınma planları döneminde ivmelenme göstermiş, benzer şekilde kalkınma planlarında ürün tasarımı konusunda politika hedefleri artmıştır. Ancak bu gelişmeler ekseninde ürün tasarımı konusunda net bir ulusal tasarım politikası hâlihazırda oluşturulamamış, gerek endüstri ürünleri tasarımı eğitimi gerekse pratiği, ulusal bir politika ve eşgüdümünden mahrum bir şekilde gelişmiştir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde ülkemizdeki kalkınma planları ekseninde endüstri ürünleri tasarımı eğitiminin gelişimi incelenenektir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında ulusal tasarım politikasından yoksun bir şekilde gelişen endüstri ürünleri tasarımı eğitiminin güncel durumu tartışılacaktır. Çalışma, endüstri ürünleri tasarımı eğitiminin gelişmesi için ihtiyaç

duyulan unsurların genel bir değerlendirmesi ile sonuçlanacaktır.

Kalkınma Planları ve Eğitim

Kalkınma planlarında eğitim konusu sıklıkla zikredilen bir konudur. Zira, beşeri sermaye ile ekonomik çıktılar arasında doğrudan bir ilişki olduğu yönünde yaygın bir görüş bulunmaktadır (*Lucas, 1988*). Genel itibari ile bakıldığında ülkemiz kalkınma planlarında insan gücü modeli temel alınmıştır. Bu yaklaşımda tahmin edilmiş milli gelire bağlı olarak istihdam ve meslek yapısını kestirmeye yönelik eğitim sisteminin gelişimine ilişkin ilkeler ve yatırım ölçüleri çıkarılmaya çalışır (*Hesapçioğlu, 1984*). Başka bir deyişle bu yaklaşımda ekonominin hedef ve talepleri doğrultusunda iş piyasası ve dolayısıyla istihdama yönelik eğitim gerek yapısal dengesizlikleri engellemek gerekse ihtiyaç duyulan alanlardaki iş gücünü yaratmak için planlamaya tabi tutulur. Planlarda sosyal talep modeli yönünde ise bir yaklaşım bulunmamaktadır. Yani eğitim, toplumsal bir talep ya da toplumsal bir gereksinimlerin giderilmesi için değil, ekonomik sektörlerce değerlendirilmesi gereken bir yatırım olarak görülmüştür (*Ulusoy, 1996*). Bu bağlamda ülkemiz kalkınma planları eğitim alanını ekonomik refah için nitelikli eleman yaratan, bu amaçla niceliksel artışa, eğitimde teknoloji kullanımına odaklanan bir yapıda ele almıştır. Çoğu görüşe göre ise planlı dönemde eğitim ve öğretim plansız bir gelişme göstermiştir (*Güven, 1995*).

Planlı dönem ele alındığında genel anlamda eğitimde fırsat ve imkân eşitliği, öğretmen ve öğrenci sayısının arttırılması, eğitimde teknoloji kullanımı, yükseköğretim özelinde ise okul sayısının arttırılması ve araştırma faaliyetlerinin çoğalmasının amaçlandığı söylenebilir.

Planlar özelinden bir değerlendirme yapıldığında ise ilk dönem planların daha ziyade mevcut durumun tespiti ve kapasite geliştirmeye yönelik hedefler koyduğu görülmektedir. Özellikle 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nı kapsayan dönemde istihdam ve insan gücü hedeflerinin ağırlık kazandığı, toplam eğitim ve eğitime öncelik verildiği görülür. 9. Kalkınma Planı ile beraber nitelikli iş gücü kadar, eğitimin toplum yaratıcı gücünü açığa çıkartmasına ve sosyal adaleti sağlayan bir unsur olduğuna yönelik atfları görmek mümkündür.

Planlamanın daha ziyade insan gücü modelini temel alması, eğitim sisteminin endüstrinin insan kaynağı yetiştiren bir mekanizma olarak görülmesini sağlamış, bu fonksiyonist yaklaşım endüstrinin kendi ihtiyacına en uygun iş gücünü bulmak için meritokratik bir sisteme, yani başarı ve takibinde liyakata dayalı bir eğitim sisteminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Daha da ötesi endüstrinin talep etmediği iş gücü oluşturulması için bir çaba gösterilmemiş, buna kimi meslek alanları ise endüstrinin talebi olmadan kendiliğinden bir gelişme göstermiştir. Er'e (1998) göre; ülkemizde endüstri tasarımı eğitimi de benzer şekilde endüstrinin bilincinden önce kurumsallaşmış endüstri ile ilişkilerdeki tarihsel kopukluk veya kayma olmuştur. Bu yüzden ki, 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'na kadar kalkınma planlarında endüstri ürünleri tasarımı ve eğitimi üzerine net bir hedef konmamıştır.

Kalkınma Planları ve Tasarım Eğitimi

Ülkemiz kalkınma planları daha ziyade iş gücü modelini temel alması nedeniyle, endüstri ürünleri tasarımının kalkınma planlarında yer alması ancak endüstrinin bu alanı stratejik bir araç olarak görmesi

ile mümkün olmuştur. Dolayısıyla endüstri ürünleri tasarımı eğitiminin planlar açısından ele alınması veya tersi ancak ulusal ekonominin reel hacminde gözlenen iniş ve çıkışla; konjoktüre bağlı kalmıştır. 80'li yıllar itibariyle ülkenin uluslararası alanda ortaya çıkan dengesizliği engellemek amacıyla ihracata yönelmesi, ekonomide verimlilik ve teknolojik gelişmişlik arayışlarını hızlandırmış, 90'lı yıllar ürün ve hizmetlerde kalite, 2000'li yıllar ise kalitenin ayrılmaz bir parçası ve farklılık açısından tasarım kavramlarının ele alınmasını gerektirmiştir.

Diğer taraftan eğitimde takip edilecek temel politikalar ile beraber ekonomik kalkınmaya tesir edecek stratejik alanlarda bireylerin yetenekleri ölçüsünde iş gücünün yaratılması kalkınma planlarının temel amaçlarından birisi olmuştur. Kalkınmanın gerektirdiği insan gücünü yetiştirmek ve bunu karşılayacak yüksek öğrenim dallarına yönelik özel vurguların yapılması kalkınma planlarında sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Örneğin VII. Kalkınma Planında spor ve sanat dallarında eğitime ağırlık verilmesi (DPT, 1996) gibi birçok meslek alanı Kalkınma Planlarında ilerlemeye tesir edilecek alanlar olarak algılandığından eğitimleri açısından da vurgu almıştır. Tasarım alanına dönük eğitim ise ilk olarak III. ve IV. Kalkınma Planlarına gözükmektedir.

Peki, gerçekten konjoktürel açıdan Türkiye endüstrisi geçmişte tasarım ve tasarım eğitimine ilgisiz mi kalmıştır? Her endüstri kolunun ayrı ayrı tasarım alanına ilgisi ve alana ihtiyacı başka bir çalışmanın konusunu olma potansiyeline rağmen, bu bölümde konuyu ana hatları ile ele almak, kısıtlı görüşlerle iktifa etmek konunun tam anlamıyla anlaşılması için gerekli gözükmektedir. Zira, Türkiye

endüstrisinin tasarım kavramına/bilincine uzak olduğu özellikle tasarım camiası açısından ifade edilen bir konu olmasına karşın, bu görüş geçmişi ele alan nitelikli ve bilimsel çalışmalar olmadığından varsayımdan öteye gidememektedir. Gerek 60’lı yılları kapsayan montaj teknolojileri ile sanayiye geliştirme, gerek 70’li yıllarda hüküm süren ithal teknoloji ikamesi dönemlerinde tasarım konusu endüstriyel bir gereklilik görülmemiş, ancak bu alanda hafif kıpırdamalar ihracata yönelik sanayileşme politikaları ile mümkün olmuştur. Bu kıpırdanma ise daha ziyade teknoloji gibi yabancı tasarımların ülkemize gelmesi şeklinde gelişmiş, konu ihracat olduğundan, ihracat yapılacak ülkelerin zevklerine hâkim yabancı tasarımcılarla çalışmak özellikle büyük endüstri açısından makul ve garantili bir yol olarak seçilmiştir. Bu yaklaşım maliyetler nedeniyle KOBİ’lerde uygulanmamış, KOBİ’ler için örnek alınacak yerli tasarım pratiği bulunmadığından Türkiye tasarımının gelişmesini sektöre uğratan bir durum oluşmuştur. Bugün gelinen noktada teknoloji gibi tasarım hizmetleri konusu da ihmal edilebilir bir husus olmadığından Türkiye tasarımını hak ettiği konuma getirmek amacıyla çalışmalar hız kazanmış, dağınık ve karmaşık olsa da teşvik sistemleri oluşturulmuş, komisyonlar vasıtasıyla strateji belgeleri yaratılmaya çalışılmaktadır.

Bu noktadan hareketle endüstri ürünleri tasarımı eğitiminin gelişimini kalkınma planları açısından irdelemek, konunun ekonomik konjontürel bağını ortaya çıkarmak için iyi bir yol gözükmemektedir. Çünkü planlamanın eğitim boyutunda ekonomik talep belirleyici olarak kabul edilmiş, planlamanın eğitim hedefleri iş gücü modeline dayandırılmıştır. Dolayısıyla, bu bölümde 50 yıllık planlama macerası özet

halinde sunulan dönemsel ekonomik panoroma ile sunulacak, planlarda ürün tasarımına dönük atıflar belirtilecek, planlardaki atıflar bağlamında ürün tasarımı konusunda açılan okullar sıralanacaktır.

Er (1998), Türkiye’de niçin endüstriyel tasarım eğitimi verildiği sorusuna tutarlı bir cevap verilemediğine işaret etmekte, eğitimin hangi sosyal, ekonomik ve kültürel gereksinime referansla var olduğunun tartışılması gerektiğini belirtmektedir. Şu bir gerçek ki, ülkemiz üniversitelerinde bir bölüm kurmak şekli bir süreç olup, mevcut sistem tarafından gerekçeleri ve beklenen sonuç çıktıları iyi tahlil edilmemektedir. Bu bağlamda yeterli sayıda eğitimcinin bulunduğu kâğıt üzerinde kurulan bölümler eğitime başlayabilmektedir. Er(1998), 1990 öncesi kurulan ulusal ürün tasarımı bölümlerini yabancı kaynaklı görebek endüstrisinin gereksinimlerine dışsal olarak geliştiklerini belirtmektedir. 90’lı yıllar itibarıyla ise açılan bölüm sayısı ile kalkınma planlarında var olan tasarıma yönelik atıf ve hedef sayısı arasında ciddi bir ilişki bulunmaktadır (Tablo 2). Atıf miktarı daha ziyade ekonomik konjontürün gerektirdiği şekilde yani küresel rekabete dönük ürün gerekliliğinden arttığından, tasarıma dair bir ihtiyacın bir bakıma plan tarafından tespit edildiği olarak yorumlanabilir. Ama yine de planlar tasarım eğitimi açısından net bir iş gücü planlaması projeksiyonunda bulunmamaktadır. 1960’lardan itibaren kalkınma planları ve tasarım ve tasarım eğitimi ilişkisi aşağıdaki şekilde gelişmiştir.

Türkiye’de endüstri ürünleri tasarımı eğitiminin fiilen başlaması 1960’tan itibaren 20 yıl sürecek ithal ikameci sanayileşmeye denk gelmektedir. Tarıma ve tarımsal

ürünlere dayalı bir ekonomiden, yurt dışından ithal edilmekte olan malların, uygulanan koruyucu ve özendirici önlemlerle yurt içinde üretilmesini öngören sanayileşme modelinin ilk planlı uygulamaları Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) ile devreye girmiş bu planda altyapının sağlanması ve geliştirilmesi hedeflenmiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı incelendiğinde tarım ve sanayi arasında dengeli bir gelişme ile beraber milli gelirden %7'lik bir artış hedeflenmekte idi. Milli gelirdeki artışların mümkün olan büyük kısmı yatırıma ayrılacak, her mal değil ancak milli geliri arttıracak ve refahı geliştirecek alanlarda üretimi geliştirme yoluna gidilmiştir. Öngörülen dönem sonunda sanayi için yıllık %12,3 gelişme hızı öngörülürken, kaynak eksikliğinden bu oran %10,6 dolayında kaldı. %7'lik büyüme hızına ulaşamadı, yılda ortalama %6,8 oranında büyüme gerçekleştirildi. Ancak toplam yatırımların GSMH içindeki payı artarak %18'e yükseldi. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yeni ürün geliştirme ve tasarım hizmetlerine dönük herhangi bir atfı veya politika bulunmamaktaydı. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972) ise; özellikle sanayi sektörünün ekonomide sürükleyici sektör niteliği kazanması ilkesini benimsemiştir. Bu amaçla sanayi sektörünün GSMH içindeki payı %25,5'ten %30,7'e çıkarılması hedeflenmiştir (DPT 1968, 2). Seçilen %7 gelişme hızına erişebilmesi için, iç tasarrufların %77,6 arttırılması ve 1972 yılında GSMH içindeki payının %22,6'ya çıkarılması amaçlanmıştır (DPT 1968, 41).

Planda sanayide organizasyon eksikliği olduğu belirtilmekte (DPT 1968, 45) bununla beraber eksik olan özel sektörün yatırım ve üretiminin gelişmesini olumsuz etkileyen, proje hazırlama, mamul geliştirme, zorunlu standartlar, kalite kontrolü konusunda tedbirler almak öngörülmekte idi (DPT 1968, 118). Bu plan ürün geliştirme ve tasarımından daha ziyade, dikey ürün farklılaşması bağlamında, ihraç edilecek malların dış pazarlarda aranır hale gelmesi amacıyla tipleştirme, standartlaşma ve kalite yükseltmesine ağırlık vermiştir (DPT 1968, 120). Bununla beraber, sanayinin ihtiyaç duyacağı araştırmalar için TÜBİTAK'ın kurulması ve üniversitelerde araştırma faaliyetlerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Planın yürürlükte olduğu ve tasarım eğitiminin İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) fiilen başladığı 1971 yılında siyasi istikrarsızlıkla beraber enflasyon uzun süre inmeyeceği çift haneli rakamlara ulaşmış (TÜFE=%16,5, TEFE=15,9) ancak büyüme 1979 yılına kadar artı rakamlarda sürmeye devam etmiştir. 1971 yılında GSMH 21,9 Milyar \$, ihracat 667 milyon \$ iken ithalat 1170 milyon \$ seviyesinde olmuştur (Tablo 1). Aynı dönemde işlemeyen ve kriz üreten kapalı ekonomi sistemine iş dünyasının bir tepkisi olarak TÜSİAD kurulmuş uluslararası rekabete açık serbest piyasa ekonomisi için ilk adımlar atılmıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977 yıllarını kapsamakta ve on beş yıllık uzun dönemli bir perspektifin üçüncü

Tablo: 1
Türkiye'nin 1971 ve
2010 Yılına Ait Genel
Ekonomik Verileri

	ENFLASYON		DIŞ TİCARET		GELİR	
	TÜFE	TEFE	İHRACAT	İTHALAT	GSMH	KBMG
1971	%16,5	%15,9	667 Milyon \$	1,170 Milyon \$	21,9 Milyar \$	476 \$
2010	%6,4	%8,87	113,9 Milyar \$	185,4 Milyar \$	789,6 Milyar \$	8,821 \$

planını oluşturmaktaydı. Plan aynı zamanda Türkiye ile Avrupa Topluluğu ile yapılan ortaklık anlaşmasının yürürlüğe girmesine de denk gelmektedir. Bu planda başarı kazanılmış tarım ürünleri gibi dayanıksız tüketim malları yerine dayanıklı tüketim malları ve ara malların üretimine yönelik politikalar ön plana çıkmıştır. Gelir seviyesinin artırılmasını, sanayileşmenin özellikle ara ve yatırım malı üreten sektörlerde hızlandırılmasını ve dış kaynaklara bağımlılığın azaltılmasını amaçlayan bu program, gerek Petrol Krizi, gerek Kıbrıs Sorunu gerekse artan siyasi belirsizlik ve iç karışıklık nedeni ile sektöre uğramıştır. İthal ikamesi sistemi nedeniyle yürütülen korumacı politikalar, ithalatı engelleyememiş, özel kesim daha karlı bulduğu iç pazara yönelmiş, dışarıyla rekabet edebilecek ve ihracata yönelebilecek bir sanayi yapısı kurulamamıştır. 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın endüstri ürünleri tasarımı alanı için ilginç bir yanı tasarım kelimesinin bu planda geçmesidir (DPT 1973, 723). Plan tasarımcıyı bilgi üreten ve araştıran bir eleman olarak görmüş, yüksek öğretimin insan gücü gereklerine uygun olarak li-sansüstü seviyesinde tasarımcı yetiştirmesi gerektiği hususunu vurgulamıştır.

4. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1977-1983) yerel kaynakları ve potansiyelleri ön plana çıkarmayı amaçlamış, büyüme hızının düştüğü, siyasi istikrarsızlıkla beraber dış ödemeler açığının, işsizliğin ve enflasyonun arttığı döneme denk gelmiştir. Bu dönemde plandan daha çok 24 Ocak Kararları ön plana çıkmış “ithal ikameci” kalkınma politikasından “ihracata yönelik” kalkınma politikasına geçilmiştir. 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın tasarım alanı için en büyük özelliği tasarım alanı için ayrıntılı tespit ve politika önerilerinde

bulunmasıdır. Plan sanayileşme sürecinde “tasarımcılık” hizmetlerinin önemini vurgulamakta, ancak, bu alanın gerek kamu, gerekse özel sektör tarafından ihmal edildiğini savunmaktadır (DPT 1977, 318). Plan tasarım hizmetlerini mühendislik alanının alt bir fonksiyonu olarak görmekte (DPT 1977, 319), yerli mühendislik ve tasarım gücünün ortaya çıkarılmasını talep etmektedir (DPT 1977, 240). Tasarım hizmetleri yapılabirlik etüdü, ön proje ve uygulama projelerinin hazırlanması (DPT 1977, 319) olarak tanımlanmış, yaratıcı mühendislik yeteneklerinin geliştirilmesi amacı ile projecilik ve tasarım eğitimi, temel araştırmalar ve işyerinde eğitim konularında üniversiteler, TÜBİTAK ve ilgili yatırımcı kuruluşlarla yönlendirici işbirliği yapılması öngörülmüştür. Bu planın yürürlükte olduğu dönem içinde 1979 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde uzun bir gecikmeden sonra¹ Endüstri Ürünleri Tasarımı eğitimi başlamıştır.

6 Kasım 1983 yılında yapılan Genel Seçimlerde %45.14 oy oranıyla liberal ekonomik politikaları savunan Anavatan Partisi iktidara gelmiştir. Anavatan Partisi Türkiye’de neo-liberal sisteme geçişi şiddetle destekliyor ve bu doğrultuda icraatlar ortaya koyuyordu. Bu bağlamda Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) ekonomiye kamu müdahalesinin asgari seviyeye indirilmesini, liberal bir dış ticaret ve yabancı sermaye politikasının uygulanmasını, altyapı ve konut yatırımlarının artırılmasını ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasını öngörmüştür. Plan tasarım hizmetleri konusunda bir öngöründe bulunmamasına karşın daha ziyade yerli mühendisliğin geliştirilmesini öngörmekte, yeni ürün geliştirme görevini daha ziyade sektörlerdeki öncü kuruluşlara bırakmak-

¹ Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde endüstri ürünleri tasarımı kurma çalışmaları 1960’ların başından itibaren sürmüştü ancak eğitim 1979 yılında başlamıştır (Er vd. 2003)

taydı (DPT 1985, 85). Planın yürürlükte olduğu dönemde, 1985 yılında, Marmara Üniversitesi'nde Endüstri Ürünleri Tasarımı eğitimi başlamıştır. 1989 yılına gelindiğinde Türkiye dışı açık serbest piyasa ekonomilerinden biri oldu. İthalat serbestliği her nevi mal ithalini körüklerken ve döviz fiyatlarını arttırırken, enflasyon %69 seviyelerine yükseldi. Dış ticaret açığı artarken dış borçlar 41 milyar dolara dayandı. 1989 yılında GSMH, 108 milyar \$ olarak gerçekleşti. 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994) amaç gelir dağılımını iyileştirmek, işsizliği, bölgesel ve yöresel gelişmişlik farklarını azaltmaktır. Hedeflerden en önemlisi ihracatı arttırmak dış ticaret hacminin GSMH içindeki payını % 36,7'den % 39,8'e yükseltmektir. Bu bağlamda özellikle lokomotif sektörlerde uluslararası rekabet gücünü arttırmak için yeni tasarımların yaratılması hedef olarak konuldu. Tekstil (DPT 1990, 124), mobilya (DPT 1990, 131), elektrikli makine (DPT 1990, 235), elektriksiz mamuller (DPT 1990, 220) ve elektronik sektöründe (DPT 1990, 240) yeni ürün geliştirmeye ve kendi tasarımı yapabilme kabiliyetine önem verilerek Ar-Ge ve tasarımın desteklenmesi (DPT 1990, 235) öngörüldü. Avrupa Birliği ile üyelik müzakereleri çerçevesinde sınai mülkiyet haklarının korunmasına dair düzenlemelerin yapılması (DPT 1990, 350) hedeflendi. Bu plan döneminde, 1993 yılında, İstanbul Teknik Üniversitesi'nde lisans daha sonra İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nde yüksek lisans seviyesinde endüstri ürünleri tasarımı eğitimi başladı. 1994 yılı ekonomik anlamda üç haneli enflasyonla tanışılan yıl oldu (TEFE=%120,7; TÜFE=%106,3). Bu yıl içinde uzun süre istikrarlı gözüken dolar/TL paritesi ciddi şekilde bozuldu, siyasi otorite hazineden piyasaya döviz enjekte ederek piyasada dolaşan parayı

alternatif yatırım araçlarına yönlendirmeye çalıştı. Ancak beklenen olmadı döviz fiyatları üç ay içerisinde %230 arttı, yüksek bir devalüasyon yapılmak zorunda kalındı. İçeriden borçlanamayan hazine %1000'e ulaşan gecelik faiz uygulamaya başladı. 1996 yılında ise Yeditepe Üniversitesi'nde Endüstri Ürünleri Tasarımı bölümü kuruldu. 1996 yılı aynı zamanda 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (1996-2000) yürürlüğe girdiği yıldır.

7. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı uyarınca sınai tasarımların korunması hususunda gerekli hukuki düzenlemelere ağırlık vermiştir. Her ne kadar tasarımın desteklenmesi konusu plan programı içinde yer alsın da (DPT 1996, 68) bu vurgu cılız kalmış bir proje dâhilinde hukuki veya kurumsal düzenlemeye konu olmamıştır. Planda dışı açılma ve dünyaya entegrasyon (Avrupa Birliği'ne uyum) projesi kapsamında sınai tasarım kavramı ve düzenlemeleri gündeme gelmiştir (DPT 1996, 242).

2000 yılına gelindiğinde Anadolu Üniversitesi'nde Endüstri Ürünleri Tasarımı eğitimi başlamış, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) yürürlüğe girmiştir. 2001 yılı aynı zamanda Cumhuriyet tarihinin en büyük ekonomik krizine sahne olmuştur. 20 Şubat 2001 tarihinde yapılacak Hazine ihalesini bir gün önce yaşanan siyasi kriz nedeniyle beklendiği gibi olmamış, sabit kur politikası ile dizginlenmeye çalışılan döviz fiyatları inanılmaz derecede artmış, gecelik faizler %7500'e ulaşmıştır (Uygur, 2001). 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, ekonomik istikrarın sağlanması yanında, yapısal ve kurumsal düzenlemeler, rekabet gücünün artırılması, AB'ye uyum, bilgi çağına geçişin altyapısının oluşturulmasına başlanması,

Tablo: 2
Kalkınma
Planları
Doğrultusunda
Tasarıma Dair
Hedefler ve
Açılan Okullar

PLAN	KAPSADIGI DÖNEM	PLAN ANA HEDEFİ	PLANLARDA TASARIM HEDEFLERİ/ ATIFLARI	PLAN DÖNEMİNDE AÇILAN OKULLAR
I. B.Y.K.P.	1963-1967	Altyapının Sağlanması ve Geliştirilmesi	İfade Yok	
II. B.Y.K.P.	1968-1972	Gelişme Merkezlerinin Önerilmesi	Dikey Ürün Farklaştırması	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (İDGSA)
III. B.Y.K.P.	1973-1978	Öncelikli Gelişme Alanları	Lisansüstü Seviyesinde Tasarımcı Eğitimi	
IV. B.Y.K.P.	1979-1983	Yerel Kaynakları ve Potansiyelleri Ortaya Çıkarma	Mühendislik Tasarımı Kavramı, Yerli Tasarımın Gücü ve Tasarım Eğitimi	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
V. B.Y. K.P.	1985-1989	Fonksiyonel Bölgeler	Sektöründe Öncü Kuruluşların Yeni Ürün Geliştirmesi	Marmara Üniversitesi
VI. B.Y.K.P.	1990-1994	AB Politikalarının Bölge Planlamasındaki Etkileri	Uluslararası Rekabet İçin Yeni Tasarımların Yaratılması, Tasarımın Desteklenmesi ve Sınai Haklar	İstanbul Teknik Üniversitesi İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü
VII. B.Y.K.P.	1996-2000	Sektörlerin ve Mekansal Kavramların Ön Plana Çıkması	Sınai Tasarım Kavramı ve Sınai Haklar	Yeditepe Üniversitesi
VIII. B.Y.K.P.	2001-2005	Sanayide Rekabetçiliğin ve Üretimin Önemi	Özgün Tasarım, Rekabetçi Üstünlük Aracı Olarak Tasarım, Eksik Bırakılmış Stratejik Araç Olarak Tasarım	Doğuş Üniversitesi Haliç Üniversitesi Kadir Has Üniversitesi Okan Üniversitesi İzmir Ekonomi Üniversitesi
IX. K.P.	2007-2013	Ekonomide İstikrarlı Bilgi Toplumu	Ana ve Yan Sanayide Konsept ve Tasarım Faaliyetleri, Tasarımın Dış Rekabet İçin Önemi, Kavramsal Tasarım	Gazi Üniversitesi Işık Üniversitesi Bahçeşehir Üniversitesi Arel Üniversitesi Atılım Üniversitesi Yaşar Üniversitesi Melikşah Üniversitesi

teknoloji üretimi ve gelir dağılımındaki farklılıkların azaltılmasını amaçlamıştır. Plan sanayide rekabetçiliğin ve üretimin önemi bağlamında tasarıma ve özellikler KOBİ’lere ayrı bir ilgi göstermiştir. Bu planda özgün tasarım, dış rekabet gününün artırılmasında (DPT, 2001, 26, 121, 225) ve bireylerin tüketim tercihlerinde oynadığı rol nedeni ile (DPT, 2001, 215) ön plana çıkarılmış, üzerine yatırım yapılması gereken stratejik bir unsur olarak ele

alınmış ancak zamanında verilmeyen önem nedeni ile Türk Sanayisi’nde eksik bir unsur olarak (DPT, 2001,120) tanımlanmıştır. Plan dönemi içinde yer alan 2005 yılı aynı zamanda Endüstri Ürünleri Tasarımı eğitimi veren kurumların sayısının arttığı bir yıl olmuştur. İstanbul’da Bahçeşehir, Doğuş, Haliç, Işık, Kadir Has ve Okan Üniversitelerinde, İzmir’de ise; İzmir Ekonomi Üniversitesi’nde eğitim başlamıştır.

2007 yılına gelindiğinde 9. Kalkınma Planı (2007-2013) yürürlüğe girmiştir. 9. Kalkınma Planı, “istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” vizyonu ve Uzun Vadeli Strateji (2001-2023) çerçevesinde hazırlanmıştır (DPT 2007, 1). Plan Ar-Ge hizmetlerinin rekabetçi üstünlük açısından önemine vurgu yapmakta (DPT 2007, 60), özellikle otomotiv, beyaz eşya ve makine sanayinde ana ve yan sanayi arasında konsept ve tasarım aşamasından başlayan bir işbirliği (DPT 2007, 80) öngörmekte idi. Plan özellikle savunma sanayinde tasarımın gücüne vurgu yapmaktaydı. Bu planın ilginç bir özelliği mühendislik ile ürün tasarımı faaliyetleri arasında ayrıma giderek, yatay ürün farklılaşması bağlamında tasarımın özellikle dış pazarlar için rekabetçi yönünü vurgulamasıdır. Plan ayrıca tasarım kavramını detaylandırarak kavramsal tasarımı ele almıştır. Bununla beraber, plan ile müşterek Türkiye Sanayi Strateji Belgesi (2011-2014) hazırlanmış bu belge Yüksek Planlama Kurulu’nun 7 Aralık 2010 tarih ve 2010/38 sayılı kararı ile onaylanmıştır. Belgenin asıl amacı Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) üyeliği sürecinde AB ile yürütülen 35 müzakere faslından biri “İşletmeler ve Sanayi Politikası” kıstaslarını sağlamaktır. Bu belge endüstri ürün tasarımını küresel piyasalardaki değer zincirinin önemli bir parçası olarak görmekte (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2010, 9,21,48), farklı sektörlerde gerek iş gücü (tasarımcı) gerekse ilgi açısından tasarımın pasif bir unsur olarak bulunduğunu belirtmektedir. Belge özellikle otomotiv, dayanıklı tüketim ürünleri gibi yükselen endüstrilerde tasarımının bulunmamasının bir problem teşkil ettiği

varsayımı ile (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2010, 170) ürün ömürlerinin kısalması neticesinde ürün çeşitliliğinin artırılması (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2010, 193), dolayısıyla, tasarıma hak ettiği değerin verilmesini savunmaktadır. Belge aynı zamanda çevreye duyarlı tasarımların yaratılmasının önemi de vurgulamaktadır (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2010, 180). Bu çerçevede Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Türk Tasarım Danışma Konseyi teşkil ederek bütünlük bir tasarım politikası oluşturmak amacıyla Tasarım Strateji Belgesi hazırlık çalışmalarına 2010 yılında başlamıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda ana strateji “İnsana ve çevreye duyarlı, katma değeri yüksek tasarımların yaratılması ve korunmasını, ülkemiz tasarım ve tasarımcılarının sürdürülebilir şekilde dünya ile rekabet edebilir hale getirilmesi ve ‘Türk Tasarımı’ kimliğinin tanınması ve yerleşmesini sağlamak amacıyla gerekli idari, yasal ve teknik altyapıyı geliştirmek” olarak belirlenmiştir (Türk Patent Enstitüsü 2010, 4). 9. Kalkınma Planı döneminde Ankara’da Gazi Üniversitesi ve Atılım Üniversitesi’nde, İstanbul’da Arel Üniversitesi’nde ve Kayseri’de Melikşah Üniversitesi’nde tasarım bölümleri eğitime başlamıştır (Tablo 2).

Tablo 2 detaylı şekilde incelendiğinde, özellikle 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile beraber uluslararası rekabet için yeni tasarımların yaratılması konusunda söylemlerin çoğaldığı gözlemlenebilir. Zira, AB ile 1963 yılından beri süren bütünlük çabaları bu plan döneminde Gümrük Birliği ile tamamlanmış ve AB’den gelen sanayi ürünlerine yönelik tüm gümrük vergilerini ve eş etkili tedbirlerini ortadan kaldırmıştır. Bu serbestlik ve rekabet ortamı içinde Gümrük Birliği, yerli endüstrinin ulusal ve uluslararası

düzeyde üretim kalitesini nihai tüketicinin maksimum faydasını ön koşul olarak ele alıp yükseltmesi, böylece rekabet kapasitesini artırması yönünde zorlayıcı olduğu da söylenebilir. Hal böyle iken, özgün tasarım kavramı da değer zincirine eklenerek stratejik bir unsur olarak gündeme gelerek planlarda yer almaya başlamıştır. Bu alanı doyuracak nitelikli iş gücünün yaratılması ve bunun eğitim ayağı planlarda net bir şekilde zikredilmese de tasarımın rekabetçi piyasalara etkisi birçok ürün tasarım bölümünün kuruluş gerekçesini oluşturmuştur. Özellikle Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Dönemi’ni kapsayan dönemde ardarda tasarım bölümlerinin ortaya çıkması ve mevcut bölümlerinin eğitimde daha çok sanayi ile işbirliği projelerini yürütmesini bu duruma bağlamak mümkün gözükmektedir.

Kanaat odur ki, günümüzde, gerek ulusal endüstri, gerekse eğitim kurumları, özgün tasarımın rekabetçi piyasalara olumlu etkisi bilinci ile son 10 yılı ihtiyaç duyulan nitelikli insan gücünü oluşturmak için birbirlerini tanıma, deneyimlerini paylaşma ve beraber iş yapabilme yeteneklerini geliştirmeye ayırmıştır. Bölümlerin ve işletmelerin tekil iradesi ve çabası ile gelişen bu yapının daha organize, planlı ve politika temelli bir şekilde gelişmesi fikri ise son yıllarda ön plana çıkmış, bölümler arası işbirlikleri artarken, endüstri kendi birlikleri vasıtasıyla ortak işbirlikleri için farklı şekilde organizasyonlar düzenlemektedir. Eksik olan ise son dönem kalkınma planlarında özgün tasarımın önemi konusunda olumlu ifadeler olmasına karşın, gerek ulusal tasarım politikasının oluşturulması ve tasarımın eğitim ayağının planlanması konusunda net hedeflerin konulmamasıdır.

Tasarım Politikalarından Bağımsız

Gelişen Tasarım Eğitimi

Türkiye’de tasarım eğitiminin başladığı 1971 yılından günümüze Türkiye ekonomisi farklı krizlerle boğuşmuş ancak 789,6 milyar dolar milli gelirle dünyanın en büyük 16. ekonomisi haline gelmiştir (Tablo 1). Türkiye’nin 2015 yılında 1 trilyon dolar sınırı aşarak 1.033.293 milyar dolar milli gelire ulaşması beklenmektedir (IMF, 2011). Ancak ekonomik büyüklük açısından ilk on sırayı hedefleyen ülkemizde net ve üzerinde uzlaşmış bir tasarım politikasından bahsetmek mümkün değildir. Bu yöndeki çabalar devlet seviyesinde değil, daha ziyade uzun yıllar boyunca 1988 yılında kurulan ETMK (Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu) ve mevcut endüstri ürünleri tasarımı bölümleri tarafından gösterilmiştir.

ETMK’nın farklı dinamikler nedeniyle istenen seviyede üye sayısına ulaşamaması sonucu yaşadığı temsiliyet krizi, zayıf finansal yapısı, sürekli gündemde olan bir talep olmasına karşın odalaşma konusunda gösterdiği direnç, alandaki tek temsilci olmasına rağmen mevcut gelişmelerde paydaş seviyesinin ötesinde bir belirleyicilik göstermesini etkilemiştir.

Tasarımcıların hak ve yetkilerini oluşturmak ve korumak gibi bir hedefi kendine amaç addeden dernek vizyon olarak kendisine tasarım farkındalığının yükselmesini ve endüstriyel tasarıma talebin artmasını sağlayan öncü örgüt olmayı (ETMK, 2012) belirlemesi meslek örgütünü daha ziyade promosyon örgütü statüsüne getirmekte dernek kurumsal sitesinde tasarımcıların hak ve yetkilerini oluşturmak ve korumak amacıyla odalaşma konusunda herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Örgüt 24 yıllık geçmişi boyunca sadece iki konuda (Tasarımcıların Korunması Hakkında Kanun Taslağına yönelik ETMK’nın görüşleri; 2005-2006 ve İki yıllık Endüstriyel

Tasarım Okulu Kurulması Hakkında ETMK görüşü; (2000) görüş bildirmiştir. Endüstri Ürünleri Tasarımı bölümleri ise; kıt kaynakları nedeniyle mevcut güçlerini ancak tasarım eğitimine aktarabilmiştir. Oluşan boşluğu doldurmak amacıyla 2004 yılında TİM (Türkiye İhracatçılar Meclisi), Türkiye'nin tasarım ile rekabet gücünü artırmak için "Türkiye Tasarım Konseyi"ni yarı özerk bir demokratik örgüt olarak kurmak için girişimlerini başlatmış, üyelik yapısı çoğulculuktan uzak bir şekilde dar bir yapıda oluşmuştur. 2009 yılında ise, TPE'nin (Türk Patent Enstitüsü) girişimleri ile tasarım politikaları ve stratejilerinin belirlenmesine yönelik öneriler geliştirmek amacıyla üst düzey bürokratlardan ve ilgili meslek temsilcilerinden oluşan Türk Tasarım Danışma Konseyi oluşturulmuş, Konsey'de endüstri ürünleri tasarımı alanı ancak ETMK başkanı ile temsili ile mümkün olmuştur.

Detaylı bir inceleme yapıldığında; ABD, Almanya, İngiltere, İtalya, Avustralya, İrlanda, Hollanda, Danimarka, Norveç, Finlandiya, Estonya, Yeni Zelanda, Hong Kong, Japonya, Güney Kore ve Singapur'un devlet finansmanlı ve destekli tasarım politikaları olduğu, ekonomik büyüklük açısından önümüzde bulunan ülkelerin birçoğunun ya nitelikli bir tasarım politikası yürüttüğü ya da etkin bir teşvik sistemi işlettiği söylenebilir. Dernek ve konseyler haricinde ilk tasarım politikasını 1953 yılında Hindistan'ın oluşturduğu düşünüldüğünde ülkemizin kalkınma planlarına tasarım kavramının ne kadar geç girdiği ortaya çıkacaktır. Her ne kadar kalkınma planlarında cılız bir şekilde tasarıma atıflar olsa da ulusal tasarım politikasının oluşturulması çalışmaları ancak 9. Kalkınma Planı'na denk gelmiştir. Tasarıma yönelik en etkin girişimler 7. Beş Yıllık Kalkınma

Planı'ndan itibaren AB'ye uyum sürecinde sınai haklar ve tek merkezden yönetilmeyen teşvik sistemleri ile oluşmuştur. Teşvik sistemleri ise daha ziyade Ar-Ge faaliyetlerine odaklanmış, endüstri ürünleri tasarımı hizmetleri uzun süre "süsleme, bezeme" seviyesine indirgenerek teşviklerden mahrum bırakılmıştır (Güneş, 2008).

Bu tür gelişmelerden farklı olarak özellikle tasarım eğitimi ülkemizde gerek politikaların gerekse endüstrinin önünde bir gelişme göstermiş, ihtiyaç duyulan insan kaynağı bölümler tarafından üretilmiştir. Endüstri ürünleri tasarımı eğitimi konusunda net ve belirleyici bir politika olmaması nedeniyle tasarım eğitiminde kontrolsüz bir büyüme ve çeşitlenme ortaya çıkmaya başlanmış, özellikle ön lisans ve lise seviyesinde Endüstri Ürünleri Tasarımı eğitimi kalite ve standartlaşma açısından şüpheler uyandırmaya başlamıştır. Bu çekinceler neticesinde Türkiye'de endüstri ürünleri tasarımı alanında eğitim, öğretim, araştırma ve uygulama kalitesini yükseltmek amacıyla Türkiye'de YÖK sistemine dâhil Endüstri Ürünleri Tasarımı bölümleri tarafından ETAK (Endüstriyel Tasarım Akademik Konseyi) teşkil edilmiş, bu konsey geçen süre zarfında enerjisini daha ziyade çeşitli çıkar gruplarının mesleki alana müdahalesini engellemeye harcamıştır.

Sonuç

Ülkemizin genel refahı ve gelişmişlik düzeyinin artırılması amacıyla uygulamaya konulan Kalkınma Planlarının temel ekonomik amaçlardan birisi ileri seviyede sanayileşme olsa da, küresel ölçekte rekabetçi sanayi yaratmanın temel araçlarından birisi olan ürün tasarım kavramı planlarda hak ettiği düzeyde yer bulamamıştır. Ürün tasarımına verilen önem maliyet ve kali-

teye dönük ürün farklılaşmasının rekabet için yetmediğinin anlaşılması sonucunda son iki planda cılız bir şekilde artmıştır.

Ancak geçen süre zarfında endüstri ürünleri tasarımı eğitimi ulusal bir politikadan yoksun bir şekilde endüstrinin önünde bir gelişim çizgisi göstermiş, kurumsallaşmış ve büyük miktarda işgücü yaratmıştır. Gerek ithal ikameci politikalar, gerekse kalite artırımı ile sınırlandırılmış ürün farklılaştırması anlayışı nedeniyle yaratılan iş gücü etkin bir şekilde değerlendirilememiştir. Çünkü ekonominin dışa bağımlılığını azaltmaya dönük ikameci yaklaşım belli bir süre yüksek sayılabilecek gelişme hızlarına ulaşmış ancak içe yönelik sanayileşme stratejisi olması ve ikame şeklinin daha çok lisansa dayanmıştır. Bu durum hem yurtdışı pazarlarda boy gösterecek ürünleri yarata mayıp ihracatı özendirmemiş hem de ikamenin sanayi katılımı (ofset) şeklinde olması özgün ürünlerin ortaya çıkmasını engellemiştir.

1990'lı yıllarda AB'ye uyum çalışmaları ve yaptırımlar nedeniyle alanda bir hareketlenme olsa da, üzerinde uzlaşılmış, çoğulcu ve şeffaf bir ulusal tasarım politikasının olmayışı istenen etkiyi yaratamamıştır. Dağınık teşvik sistemleri uzun süre tasarım hizmetlerini kapsamamış, farklı kurumların ulusal tasarım politikası oluşturmaya dönük iyi niyetle sürdürdüğü çalışmalar arasında eşgüdüm sağlanamamıştır. Öneminin anlaşılmasından sonra farklı gruplar tarafından sahiplenilmeye çalışılan bu alan çıkar çatışmalarına sahne olmuş, mesleki temsil yetimi kimi zaman eksik kalmıştır.

Resmi devlet iradesi olarak sunulan bir ulusal tasarım politikası, devlet tarafından belirlenmiş farklı erimli amaçları ifade

etmek açısından ve öncelikler ve amaçlara ulaşmak için kullanılacak stratejileri tanımlaması açısından çok önemli olmasına karşın, ancak tüm ilgili taraflarla birlikte sistematik danışmanlık metoduyla geliştirildiği vakit eksik temsiliyete sebep olmaz. Böyle bir politika geliştirme aşamasında ilgili grupların temsiliyetini etkileyecek şekilde yetki devrinden de bahsedilemez. Bu nedenle politika yaratma aşamasında 40 yıl boyunca politikaların fiiliyata geçmesini sağlayacak gerekli iş gücünü yaratan, alanda araştırmalar yürüten kurumsallaşmış eğitim kurumları dâhil edilmeli politikaların sağlıklı işleyebilmesi için bu kurumların kıt kaynakları iyileştirilmelidir.

Farklı yapılar halinde dünyadaki emsallerinden geç bir şekilde ulusal tasarım politikası oluşturulmaya çalışılsa da, ülkemizdeki eğitim kurumları yıllar boyunca bu açığı gidermeye çalışmış, kıt kaynaklarının bir bölümünü ülkede tasarım hizmetlerinin yaygınlaştırılmasına harcamıştır. Bu haliyle Endüstri Ürünleri Tasarımı eğitimi veren bölümler kalkınma planlarının hep önünde yer almıştır. Bu bölümler için bir sonraki aşama niceliksel olarak sayılarını arttırmak değil niteliksel olarak eğitim kalitesinde standartlaşma ve uluslar arası akreditasyon koşullarını yakalamak olmalıdır ●

KAYNAKÇA

- DPT, 1968. *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.
- DPT, 1973. *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1978)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.
- DPT, 1979. *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.
- DPT, 1985. *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.
- DPT, 1990. *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.
- DPT, 1996. *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*.

- Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.
- DPT, 2001. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.
- DPT, 2007. *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.
- Er, H.A. 1998. Türkiye’de Endüstriyel Ürün Tasarımı Eğitimi: Dün ve Bugüne Dair İki Saptama. Endüstriyel Tasarım Eğitimi: *İTÜ Endüstriyel Tasarım Toplantıları I. İTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü*.
- Er, H. A., Korkut, F. ve Er, Ö. 2003. U.S. Involvement in the Development of Design in the Periphery: The Case History of Industrial Design Education in Turkey, 1950s–1970s. *Design Issues* 19 (2): 17-34.
- ETMK, 2012. ETMK Kurumsal Web Sitesi www.etmk.org.tr, March 02, 2012.
- Güneş, S. 2008. Kalkınma ve Gelişme Stratejilerinde Endüstriyel Tasarım Disiplinin Yeri: Yenilik, Ar-Ge ve Teşvikleri. *Sanat ve Tasarım Dergisi* 1: 64-76.
- Güven, H.S. 1995. *Türkiye’de Sosyal Planlama*. Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları.
- Hesapçioğlu, M. 1984. *Türkiye’de İnsangücü ve Eğitim Planlaması*. Ankara: A.Ü. Basımevi
- IMF. 2011. World Economic Outlook Database <www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/weodata/weo-rept.aspx?pr.x=59&pr.y=7&sy=2009&ey=2016&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=186&s=NGDP_R%2CNGDPD%2CNGDP_D%2CNGDPRPC&grp=0&a=>> , April 13, 2011.
- Lucas, R. E., 1988. On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics* 22 (1): 3-42.
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı. 2010. Türkiye Sanayi Strateji Belgesi <www.sanayi.gov.tr/Files/Documents/sanayi_stratejisi_belgesi_2011_2014.pdf> Mart 11,2011.
- Türk Patent Enstitüsü. 2010. *Tasarım Strateji Belgesi ve Eylem Planı*. Ankara: TPE.
- WIDSİ. 2010. *Worldwide Industrial Design Services Industry Report*. Maine: C.Barnes & Co.
- Ulusoy, M.D. 1996. Eğitim ve Sosyal Eşitlik. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 13 (1-2): 59-86.
- Uygur, E. 2001. *Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri*. Türkiye Ekonomi Kurumu, 2001 (1) : 3-38.